

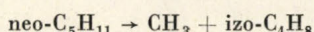
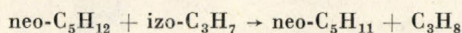
A neopentán azoizopropánnal szenzibilizált bomlásának kinetikája

SZIROVICZA LAJOS és MÁRTA FERENC

Bevezetés

A neopentil gyök metil gyökre és izobuténre történő szétesésének kinetikáját már többen tanulmányozták^{1, 2, 3}. A különféle módszerekkel kapott eredmények azonban nincsenek egymással összehangban (lásd 6. táblázat), ezért ezt a reakciót a korábbiaktól eltérő módszerrel újra megvizsgáltuk.

Jelen dolgozatunkban az alábbi elemi folyamatok kinetikájával foglalkozunk:

Ez a munka folytatása a szénhidrogén gyökök reakcióira vonatkozó vizsgálatainknak⁴.

Kísérleti módszerek

Izopropil gyököket neopentán és azoizopropán elegyében az azoizopropán gázfázisú hőbontásával állítottunk elő.

Az elemi reakciók sebességi állandóit az elemi folyamatok kompetíciója alapján határoztuk meg. Módszerünk azon alapult, hogy a tanulmányozott elemi folyamatok sebességét ismert sebességi állandójú folyamat (pl. az izopropil gyök kombinálódása) sebességéhez viszonyítottuk.

Kísérleteinket sztatikus rendszerű vákuumkészülékben végeztük. Ez a berendezés a hagyományos kinetikai készülék módosításával készült⁵.

A 0,1 dm³ térfogatú reakcióedény pyrex üvegből készült. Kísérleteinkhez három különböző fajlagos felületű reakcióedényt használtunk (felület/térfogat viszony = 11, 86, 178 dm⁻¹).

A reakcióedényt automatikus vezérlésű kályhába helyeztük, melynek hőmérsékletét 0,1 K pontossággal tudtuk tartani, abszolút értékét pedig ± 1 K pontossággal reprodukálni.

A készülék azoizopropánnal érintkező részeit sötétben tartottuk. Berendezésünkön kenőanyagmentes szelepeket alkalmaztunk.

A készüléknek, valamint a mintavevő és analizáló rendszernek a reakció termékeivel érintkező részeit 333 K-re melegítettük, hogy elkerüljük a kondenzációt és adszorpciót.

A termékek analízise Hewlett-Packard 5750G gázkromatográfán történt. Gázkromatográfiai oszlopok:

a) 3,3 m, 20%-os didecil-ftalát Chromosorb W hordozón; 343 K.

b) 3,3 m, aktivált alumíniumoxid, programozott fűtés 325–473 K között.

c) 3,3 m, 20%-os szkvalán Chromosorb W hordozón; 338 K.

A gázkromatográfiai analízishez a neopentánt használtuk belső standardnak. A lángionizációs detektort a termékek és a neopentán keverékeivel kalibráltuk. A kinetikai

értékeléshez szükséges kezdeti képződési sebességeket a koncentráció–idő görbéből határoztuk meg a görbéhez húzott érintő meredekségéből.

Az azoizopropánt a Renaud–Leitch módszerrel⁶ állítottuk elő, majd intenzív vizes mosással és többszöri mélyhőmérsékletű desztillációval tisztítottuk (tisztasága 99,6%, szennyeződések: aceton és dietiléter). A neopentánt (Fluka 99,92%-os tisztaságú; szennyeződések: bután, izopentán) felhasználás előtt többlépcsős desztillálásnak és gáztalanításnak vetettük alá a cseppfolyós levegő hőmérsékletén.

Kísérleti eredmények és tárgyalásuk

Vizsgálatainkat 512–571 K között, 8% azoizopropánt tartalmazó neopentán-azoizopropán keverékben végeztük. A reakcióelegy kiindulási nyomását 2–40 kN m⁻² között változtattuk.

A reakcióban az alábbi vegyületek képződését mutattuk ki: CH₄, C₃H₈, C₃H₆, izo-C₄H₈, 2,3-dimetil-bután (rövidítve: DMB), izo-oktán (rövidítve: IO) valamint néhány esetben 2,2,5,5-tetra metil-hexán. Jellegzetes termékösszetételt az 1. táblázatban mutatunk be. (A táblázatban és a továbbiakban a neopentánt NP-vel, az azoizopropánt AIP-vel rövidítjük).

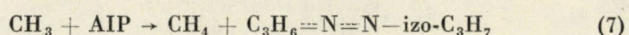
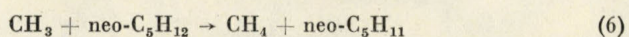
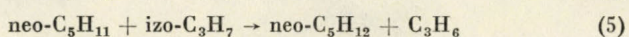
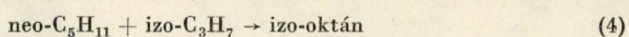
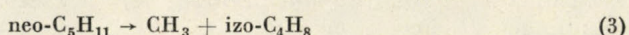
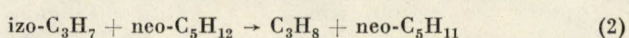
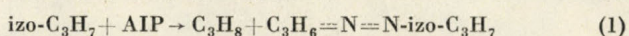
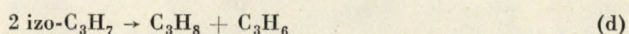
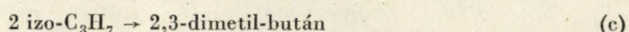
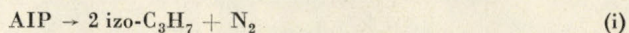
1. táblázat

A termékek százalékos eloszlása az AIP–NP rendszerben

CH ₄	0,8
C ₃ H ₈	38,6
C ₃ H ₆	30,2
izo-C ₄ H ₈	0,8
2,3-dimetilbután	28,8
izo-oktán	0,7
Összesen:	99,9

$T = 522$ K; $[\text{NP}] = 2,8 \cdot 10^{-3}$ mól dm⁻³; $[\text{AIP}] = 2,1 \cdot 10^{-4}$ mól dm⁻³; AIP konverzió = 22%

A reakcióban keletkező fontosabb termékek képződése az alábbi reakciókkal írható le:

¹ S. Sato, S. Tsunashima: Bull. Chem. Soc. Japan, 37. 543. 1964.

² K. H. Anderson, S. W. Benson: J. Chem. Phys., 40. 3747. 1964.

³ E. Furimsky, K. J. Laidler: Can. J. Chem., 50. 1115. 1972.; 50. 1123. 1972.

⁴ L. Szivovicsa, F. Márta: Int. J. Chem. Kinet., 8. 897. 1976.

⁵ F. Márta: Acta Chim. Acad. Sci. Hung., 31. 415. 1962.

⁶ R. Renaud, L. C. Leitch: Can. J. Chem., 32. 545. 1964.

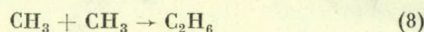

A nyomnyi mennyiségben jelenlevő C_2H_6 és 2,2,5,5-tetrametil-hexán a metil illetve neopentil gyök kombinálódásával képződhet. Kísérleteinkben polimerképződést tapasztaltunk. Polimer az (1) és (7) reakciókban képződő $C_3H_6=N=N$ -izo- C_3H_7 gyök telítetlen kötésre történő addíciójával képződhet.

A (2) reakció lejátszódása mellett szól az a kísérleti tapasztalat, hogy több propán képződik AIP-ből neopentán jelenlétében mintha AIP-t egymagában bontunk. (Ha pl. az 1. táblázatban közölt kísérleti körülmények mellett AIP-t neopentán nélkül bontunk a termék C_3H_8 tartalma csak 35,1%, szemben a neopentán jelenlétében tapasztalt 38,6%-al).

A (3) reakció lejátszódását megerősíti a metán és izo-butén hozam egyenlősége.

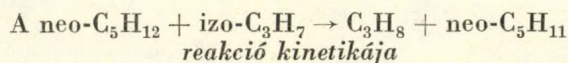
A metán képződése a (6) és (7) reakciókkal értelmezhető. Ezen reakciók mellett a

reakció elhanyagolható. (522K-en a metán kezdeti képződési sebessége:

$$v_{CH_4} = 1,54 \cdot 10^{-10} \text{ mól dm}^{-3} \text{ s}^{-1}, \quad [AIP] = 2,1 \cdot 10^{-3} \text{ mól dm}^{-3}.$$

A $\log(k_6/\text{dm}^3 \text{ mól}^{-1} \text{ s}^{-1}) = 9,3-50 \text{ kJ mól}^{-1}/2,3 \text{ RT}$ és $\log(k_8/\text{dm}^3 \text{ mól}^{-1} \text{ s}^{-1}) = 10,3$ értékek^{7,8} felhasználásával a v_{CH_4} , $v_{C_2H_6}$ hányados becslött értéke 10^4).

Az azoizopropán hőbomlásának vizsgálatánál kimutatták⁹, hogy az (1) reakció sebessége a propánképződés ($V_{C_3H_8}$) és a propilén képződés ($V_{C_3H_6}$) kezdeti sebességének a különbségével egyenlő.

Az azoizopropán-neopentán rendszerben a (2) reakció a propánképződésnek újabb forrása. A (2) reakció v_2 kezdeti képződési sebességét a neopentil gyök termékeinek kezdeti képződési sebességeiből tudjuk meghatározni. (A későbbiekben természetesen figyelembe vesszük azt is, hogy neo-pentil gyök (6) reakcióban is képződik.)

A neopentil gyökből izobutén és izoooktán képződhet. Reakciósémánkból a neopentil gyök önkombinálódását elhagytuk, mivel becslésünk szerint ez a reakció két nagyságrenddel lassúbb a (3) reakciónál. (A becsléshez felhasználtuk az izoooktán $v_{IO} = 1,19 \cdot 10^{-10} \text{ mól dm}^{-3} \text{ s}^{-1}$ és a 2,3-dimetilbután $v_{DMB} = 0,6 \cdot 10^{-8} \text{ mól dm}^{-3} \text{ s}^{-1}$ kezdeti képződési sebességét, valamint a (c) reakció $k_c = 10^{9,5} \text{ mól dm}^{-3} \text{ s}^{-1}$ irodalmi¹⁰, illetve a neopentil gyök ugyanennyinek feltételezett kombinációs sebességi állandóját).

⁷ J. A. Kerr, E. Timlin: J. Chem. Soc., A 1241. 1969.

⁸ A. F. Trotman-Dickenson, G. S. Milne: Tables of Bimolecular Gas Reactions, NSRDS-NBS, 9. 1967.

⁹ R. W. Durham, W. E. R. Steacie: Canad. J. Chem., 31. 377. 1953; R. H. Riem, K. O. Kutschke: Canad. J. Chem., 38. 2332. 1960.

¹⁰ D. M. Golden, L. W. Piszkiwicz, M. J. Perona, P. C. Beadle: J. Am. Chem. Soc., 96. 1645. 1974.

A (1) reakció sebessége az azoizopropán-neopentán rendszerben a következő kifejezéssel adható meg:

$$v_1 = v_{C_3H_8} - v_2 - v_{C_3H_6} = k_1[\text{izo-}C_3H_7] [AIP] \quad \text{I.}$$

ahol a „v” értékei az indexben jelölt vegyületek kezdeti képződési sebességét jelentik.

A (2) reakciót pedig a

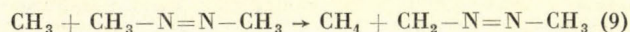
$$v_2 = v_{IB} + \left(1 + \frac{k_5}{k_4}\right) v_{IO} - \frac{Hv_{CH_4}}{H+1} = k_2[\text{izo-}C_3H_7] [\text{neo-}C_5H_{12}] \quad \text{II.}$$

kifejezés írja le.

Az egyenletben szereplő $\frac{H \cdot v_{CH_4}}{H+1}$ taggal vettük figyelembe azt, hogy a (6) reakcióban is képződik neo- C_5H_{11} . Az egyenletben levő $H = v_6/v_7$ a következőképpen számítható:

$$H = \frac{k_6[\text{neo-}C_5H_{12}]}{k_7[AIP]} \quad \text{III.}$$

A kifejezésben szereplő k_6 -ot az irodalomból vettük⁷. A k_7 értékére nincs közvetlen irodalmi adat. A II. egyenletben azonban a $Hv_{CH_4}/H+1$ tag nem túl jelentős az első kettő mellett, ezért az eredmények nem érzékenyek a k_7 megválasztására. Egyszerűség kedvéért tételezzük fel, hogy $k_7 \approx k_9$, ami a

reakcióra vonatkozik és a következőképpen adható meg¹¹:

$$\log(k_9/\text{mól dm}^{-3} \text{ s}^{-1}) = 8,5-36,5 \text{ kJ mól}^{-1}/2,3 \text{ RT}$$

A II. egyenletben található k_5/k_4 viszonyt becsléssel határoztuk meg, az (5) diszproporcionálódási és (4) rekombinálódási reakciókat kísérő entrópiaváltozások alapján¹². Becslésünk eredményeként a k_5/k_4 viszonyára $0,08 \pm 0,05$ értéket kaptunk.

Ha képezzük a v_1 és v_2 hányadosát (az I. és II. egyenlet szerint), átalakítás után a k_2/k_1 hányadosot a következő alakban adhatjuk meg:

$$\frac{k_2}{k_1} = \frac{v_2}{v_1} \cdot \frac{[AIP]}{[NP]} \quad \text{IV.}$$

A kifejezés jobb oldalán kísérletileg meghatározható mennyiségek szerepelnek. A mérési eredményeket valamint a k_2/k_1 hányadosokat a 2. táblázatban, a k_2/k_1 viszony függését a hőmérséklettől az 1. ábrán mutatjuk be.

Az 1. ábrán látható egyenes egyenlete a következő kifejezéssel adható meg:

$$\log(k_2/k_1) = (0,8 \pm 0,8) - (28 \pm 5 \text{ kJ mól}^{-1})/2,3 \text{ RT}$$

Az itt szereplő szórások a kísérleti hibákon kívül tartalmazzák a k_5/k_4 valamint a k_7 becslésé-

¹¹ S. Toby, J. Nimoy: J. Phys. Chem., 70. 867. 1966.

A. Good, J. C. J. Thynne: Trans. Faraday Soc., 63. 2708. 1967.

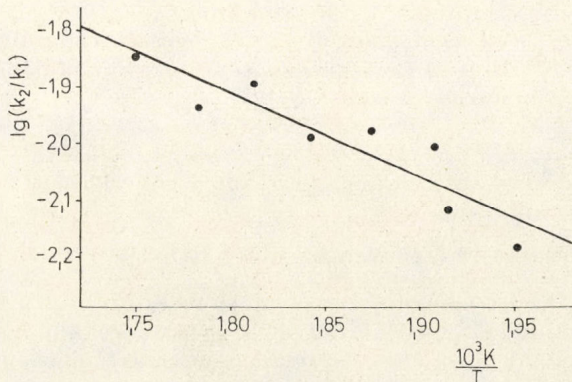
¹² L. Seres, T. Bérces, F. Márta: Acta Chim. Acad. Sci. Hung., 71. 31. 1972.

2. táblázat

Mérési eredmények a k_2/k_1 meghatározásához;
 $[NP]/[AIP] = 13$

T, K	C ₃ H ₈	C ₃ H ₆	IO	IB, CH ₄	10 ² k ₂ /k ₁
	%				
512	38,1	30,2	0,3	0,8	1,26
522	38,6	30,2	0,7	0,8	1,72
524	37,8	30,3	0,6	0,8	1,82
533	37,1	31,2	0,5	0,8	2,24
543	35,6	29,2	0,7	0,8	2,43
552	34,0	29,4	0,5	0,6	2,50
561	31,5	27,0	0,4	0,8	2,86
571	30,3	26,7	0,4	0,7	3,47

1. ábra

A k_2/k_1 viszony hőmérsékletfüggése

nek pontatlanságából származó hibát is. (A k_7 becslésének bizonytalansága miatt a preexponenciális tényező hibáját $\pm 0,3$ értékkel terheltük.)

Az irodalomból vett k_1 segítségével⁹ a k_2 sebességi állandót a k_2/k_1 hányadosokból számítottuk ki és a következőképpen adjuk meg:

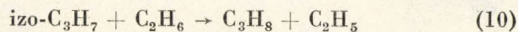
$$\log(k_2/\text{dm}^3 \text{mól}^{-1} \text{s}^{-1}) = (7,5 \pm 0,8) - (55 \pm 5 \text{ kJ mól}^{-1})/\Theta$$

ahol $\Theta = 2,3 \text{ RT}$

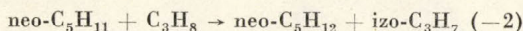
A k_2 sebességi állandó kifejezése összhangban van a korábbi vizsgálatainkban meghatározott⁴

$$\log(k_2/\text{dm}^3 \text{mól}^{-1} \text{s}^{-1}) = (8,0 \pm 0,4) - (54 \pm 3 \text{ kJ mól}^{-1})/\Theta$$

sebességi állandóval, ami a következő reakcióra vonatkozik:

A k_2 ismeretében termokémiai számításokkal meghatároztuk¹³ a

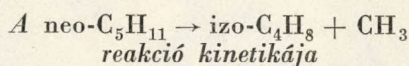

reakció k_{-2} sebességi állandóját is:

$$\log(k_{-2}/\text{dm}^3 \text{mól}^{-1} \text{s}^{-1}) = (6,7 \pm 0,8) - (47 \pm 5 \text{ kJ mól}^{-1})/\Theta$$

A 3. táblázatban a metil és etil gyök neopentánról történő hidrogénlehasítási reakcióit hasonlítjuk össze a (2) reakcióval.

Megállapíthatjuk, hogy az izopropil gyök a metil és etil gyöknél kisebb sebességgel hasít le hidrogént a neopentánról. (Pl. 500 K-en a metil gyöknél 79 ± 3 az etil gyöknél pedig 10 ± 2 -szer lassabban.)

A k_3 értékének meghatározása érdekében képezzük a (3) és (4) reakció alapján az izobutén és izoktán képződési sebességének hányadosát.

$$\frac{v_{\text{IB}}}{v_{\text{IO}}} = \frac{k_3[\text{neo-C}_5\text{H}_{11}]}{k_4[\text{neo-C}_5\text{H}_{11}][\text{izo-C}_3\text{H}_7]} \quad \text{V.}$$

Kifejezve az $[\text{izo-C}_3\text{H}_7]$ értékét a (c) reakció sebességi egyenletéből, majd behelyettesítve az V. egyenletbe, átalakítás után a k_3 meghatározására alkalmas kifejezéshez jutunk:

$$\frac{k_3 k_c^{1/2}}{k_4} = \frac{v_{\text{IB}} v_{\text{DMB}}^{1/2}}{v_{\text{IO}}} \quad \text{VI.}$$

3. táblázat

A neopentánról történő hidrogénlehasítás kinetikai paraméterei

Reakció	log A	E	log k 500 K	T/K	Hiv.
$\text{CH}_3 + \text{neo-C}_5\text{H}_{12} \rightarrow \text{CH}_4 + \text{neo-C}_5\text{H}_{11}$	8,3	42	3,89	411–565	14, 15
	8,3	43	3,78	404–524	16
	9,3	50	4,05	458–582	6
	10,8	73	3,13	713–823	17
$\text{C}_2\text{H}_5 + \text{neo-C}_5\text{H}_{12} \rightarrow \text{C}_2\text{H}_6 + \text{neo-C}_5\text{H}_{11}$	8,2	52	2,77	359–597	18
$\text{izo-C}_3\text{H}_7 + \text{neo-C}_5\text{H}_{12} \rightarrow \text{C}_3\text{H}_8 + \text{neo-C}_5\text{H}_{11}$	$7,5 \pm 0,8$	55 ± 5	1,72	512–571	Saját

A és k dimenziója: $\text{dm}^3 \text{mól}^{-1} \text{s}^{-1}$
 E dimenziója: kJ mól^{-1}

¹³ S. W. Benson: „Thermochemical Kinetics” Wiley New York, 1968.

¹⁴ A. F. Trotman-Dickenson, E. W. R. Steacie: J. Phys. Chem., 55. 908. 1951.

¹⁵ A. F. Trotman-Dickenson, R. Birchard, E. W. R. Steacie: J. Chem. Phys., 19. 163. 1951.

¹⁶ R. Rebert, E. W. R. Steacie: J. Chem. Phys., 21. 1723. 1953.

¹⁷ M. P. Halstead, R. S. Konar, D. A. Leathard, R. M. Marshall, J. H. Purnell: Proc. Roy. Soc., A 310. 525. 1969.

¹⁸ P. Boddy, E. W. R. Steacie: Can. J. Chem., 38. 1576. 1960.

$k_3 k_c^{1/2}/k_4$ hányadost különböző hőmérsékleten meghatároztuk a VI. kifejezés jobb oldalán szereplő kezdeti képződési sebességek mérésével. Mérési eredményeink a 4. táblázatban találhatók.

4. táblázat

Kísérleti eredmények a $k_3 k_c^{1/2}/k_4$ meghatározásához
[NP]/[AIP] = 13

T/K	P_0 kNm ⁻²	10^{10} v_3	10^{10} v_c	$10^{10} \cdot v_4$	B
		$v/\text{mól dm}^{-3}\text{s}^{-1}$			
512	8,24	0,44	0,117	0,20	0,77
522	13,0	1,54	0,605	1,19	1,02
524	13,7	2,54	0,917	1,82	1,33
524	13,7	2,62	0,917	1,74	1,45
533	26,1	8,92	3,15	7,55	2,11
533	14,8	5,48	2,30	4,54	1,80
533	10,2	4,34	1,65	3,02	1,85
533	6,78	0,11	0,306	0,40	1,46
543	20,1	17,5	7,43	14,7	3,27
552	14,0	26,6	15,3	24,7	4,24
561	12,8	77,6	37,7	41,5	11,5
571	11,8	116	71,8	72,2	13,7

P_0 = kiindulási nyomás

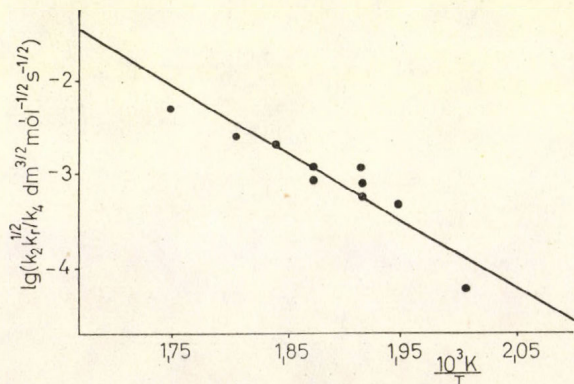
v_3 = izobutén kezdeti képződési sebessége

v_c = 2,3-dimetilbután kezdeti képződési sebessége

v_{10} = izo-oktán kezdeti képződési sebessége

$$B = \frac{k_3 k_c^{1/2}}{k_4 \text{ dm}^{3/2} \text{ mól}^{-1/2} \text{ s}^{-1/2}}$$

A $k_3 k_c^{1/2}/k_4$ hányados logaritmusát ábrázolva a hőmérséklet reciprokával szemben egyenest kapunk.

2. ábra

A $k_3 k_c^{1/2}/k_4$ hányados hőmérsékletfüggése

Az egyenes egyenletét a következő alakban lehet megadni:

$$\begin{aligned} \log(k_3 k_c^{1/2}/k_4 \text{ dm}^{3/2} \text{ mól}^{-1/2} \text{ s}^{-1/2}) = \\ = (8,4 \pm 0,8) - (124 \pm 8 \text{ kJ mól}^{-1})/2,3 \text{ RT} \end{aligned}$$

Ebből a kifejezésből a neopentil gyök bomlásának sebességi állandója a k_c és k_4 segítségével határozható meg. A k_c sebességi állandó rendelkezésünkre áll¹⁰ a k_4 pedig becsléssel nyerhető.

A k_4 sebességi állandó becslése céljából összehasonlítottuk az alkil gyökök rekombinációjának sebességi állandóit (5. táblázat).

Az 5. táblázat adatai alapján várható, hogy a neopentil gyök rekombinációjának sebességi állandója

5. táblázat

Alkil gyökök rekombinációjának sebességi állandói

Reakció	$\log k_r/\text{dm}^3\text{mól}^{-1}\text{s}^{-1}$	Hiv.
$2 \text{ CH}_3 \rightarrow \text{C}_2\text{H}_6$	10,3	8
$2 \text{ C}_2\text{H}_5 \rightarrow \text{n-C}_4\text{H}_{10}$	10	19
$2 \text{ izo-C}_3\text{H}_7 \rightarrow \text{DMB}$	9,5	10
$2 \text{ t-C}_4\text{H}_9 \rightarrow \text{TMB}^*$	8,8	20

*TMB = 2,2,3,3-tetrametil-bután

dója kisebb lesz mint az etil gyöké és feltehetőleg megegyezik az izopropil gyök rekombinációs sebességi állandójával.

Az izopropil gyök kísérleti ($k_c = 10^{9,5}$ mól $\text{dm}^{-3} \text{ s}^{-1}$) és a neopentil gyök becsült ($k = 10^{9,5}$ mól $\text{dm}^{-3} \text{ s}^{-1}$) kombinációs sebességi állandójából a geometriai közpszabály²¹ segítségével $k_4 = 2(k k_c)^{1/2} = 10^{9,8}$ $\text{dm}^3 \text{ mól}^{-1} \text{ s}^{-1}$.

A $k_c^{1/2}$ és k_4 értékének felhasználásával a $k_3 k_c^{1/2}/k_4$ hányadosból k_3 értékét a következő alakban adhatjuk meg:

$$\log(k_3 \text{ s}^{-1}) = (13,4 \pm 0,8) - (124 \pm 8 \text{ kJ mól}^{-1})/2,3 \text{ RT}$$

Az itt megadott hibák nem tartalmazzák a k_4 becslésének hibáját. Mivel a gyökök rekombinációjának aktiválási energiája nullának tekinthető, a k_4 becslésének hibája csak a preexponenciális tényezőben jelentkezik.

A neopentil gyök bomlásának Arrhenius paramétereit a 6. táblázatban hasonlítjuk össze irodalmi adatokkal.

6. táblázat

A neo-C₅H₁₁ → CH₃ + izo-C₄H₈ reakció Arrhenius paramétereit

$\log(A/\text{s}^{-1})$	$\frac{E}{\text{kJ mól}^{-1}}$	$\log(k/\text{s}^{-1})$ $T = 500 \text{ K}$	Hiv.
$13,4 \pm 0,8$	124 ± 8	0,44	Saját
—	71 ± 8	—	1
13,4	121	0,76	3
14,4*	123*	1,55*	Becslés

* A becslés a $\log(k_{-3}/\text{s}^{-1}) \approx 8,15 - 29 \text{ kJ mól}^{-1}/2,3 \text{ RT}$ sebességi állandón²² és termokémiai számításokon alapul.

A táblázatban bemutatott eredmények szerint sebességi állandóink a Furnimsky és Laidler³ által meghatározott értékekhez állnak legközelebb.

A k_3 és termokémiai számítások segítségével meghatározott Arrhenius paraméterek közül az aktiválási energia jó egyezést mutat a kísérletivel.

Az A faktornál meglehetősen nagy különbség van a kísérleti és a számított érték között. Az eltérés részben azzal magyarázható, hogy az A faktor számításához fel kell használni a neopentil gyök bizonytalanul ismert entrópiáját.

¹⁹ D. M. Golden, K. Y. Choo, M. J. Perona, L. W. Piskiewicz: Int. J. Chem. Kinet., 8. 381. 1976.

²⁰ K. Y. Choo, P. C. Beadle, L. W. Piskiewicz, D. M. Golden: Int. J. Chem. Kinet., 8. 45. 1976.

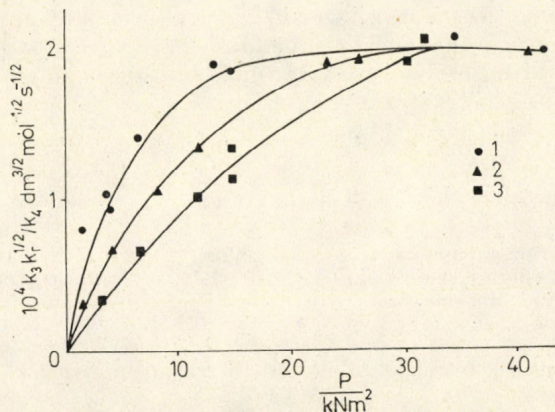
²¹ H. M. Frey, R. Walsh: Chem. Rev., 69. 103. 1969.

²² J. A. Kerr, M. J. Parsonage: Evaluated Kinetic Data on Gas Phase Addition Reactions. Butterworths, 1972.

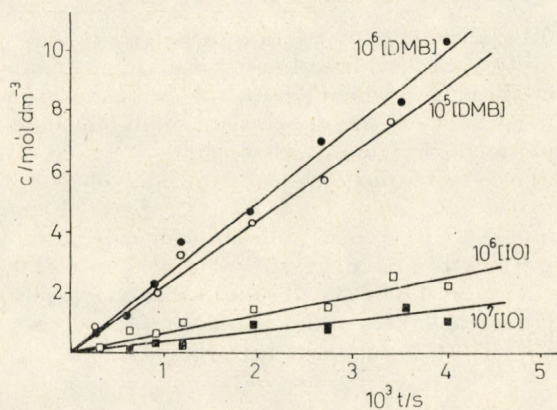
Az eltérés másik része a k_4 bizonytalanságából származhat. Ahhoz azonban, hogy a számított és mért preexponenciális tényező megegyezzen, $k_4 = 10^{10,8}$ $\text{mól dm}^{-3} \text{s}^{-1}$ értékkel kellene számolnunk, ami valószínűtlenül magas értéknek tűnik.

A korábbi vizsgálatokban k_3 nyomásfüggőnek bizonyult³. A nyomásfüggés értelmezése céljából

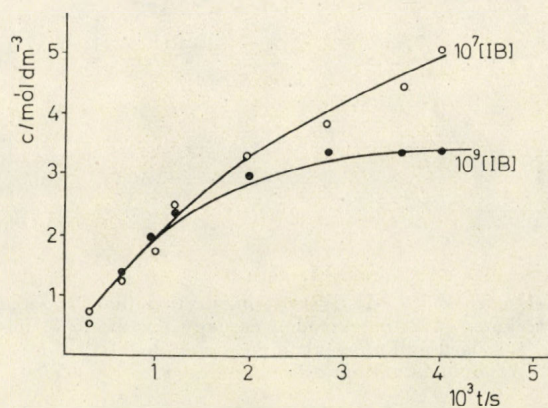
3. ábra

A $k_3 k_c^{1/2} / k_4$ hányados nyomásfüggése. Felület/Térfogat = 11 dm^{-1} (1. görbe); Felület/Térfogat = 86 dm^{-1} (2. görbe); Felület/Térfogat = 178 dm^{-1} (3. görbe)

4. ábra

Izooktán és 2,3-dimetilbután képződési görbéje az azoizopropán-neopentán rendszerben. $T = 533 \text{ K}$; ($\square$, $\circ$) Felület/Térfogat = 11 dm^{-1} ; ($\blacksquare$, $\bullet$) Felület/Térfogat = 178 dm^{-1} ; $p_0 = 6,8 \text{ kNm}^{-2}$

5. ábra

Izobutén képződési görbéje az azoizopropán-neopentán rendszerben. $T = 533 \text{ K}$; ($\circ$) Felület/Térfogat = 11 dm^{-1} , $p_0 = 26,1 \text{ kNm}^{-2}$; ($\bullet$) Felület/Térfogat = 178 dm^{-1} , $p_0 = 6,8 \text{ kNm}^{-2}$

különböző kiindulási nyomás mellett meghatároztuk a $k_3 k_c^{1/2} / k_4$ hányadost.

A nyomásfüggés okának kiderítése érdekében különböző fajlagos felületű reakcióedényt is használtunk. A $k_3 k_c^{1/2} / k_4$ hányados a 3. ábra szerint függött a kiindulási nyomástól.

A 3. ábrából kitűnik, hogy nagyobb fajlagos felületű reakcióedényben nagyobb nyomásokig függ a $k_3 k_c^{1/2} / k_4$ hányados a kiindulási nyomástól, majd bizonyos, a fajlagos felülettől függő nyomás fölött ez a hányados függetlenné válik a nyomástól.

Meghatároztuk a nyomásfüggő tartományban a 2,3-dimetilbután és izooktán, valamint az izobutén koncentrációját különböző időpontban (4. és 5. ábra).

A $k_3 k_c^{1/2} / k_4 = v_{\text{IB}} v_{\text{DMB}}^{1/2} / v_{\text{IO}}$ hányados nyomásfüggését az izobutén heterogén reakcióban történő fogyásával magyarázzuk. Feltételezésünket az alábbi kísérleti tapasztalatra alapoztuk:

a) Az izobutén koncentrációjának időfüggése görbével írható le, szemben a többi terméknel tapasztalt egyenessel.

b) Ez a görbültség a reakcióedény felület/térfogat arányának növekedésével fokozódik.

c) A $v_{\text{IB}} v_{\text{DMB}}^{1/2} / v_{\text{IO}}$ hányados értéke csökken a nyomás csökkenésével.

A fenti magyarázattal Furimsky és Laidler³ azon megfigyelését is értelmezhetjük, hogy a neopentil gyök bomlása nyomásfüggő az ő rendszerükben is, mivel a sebességi állandó meghatározására ők is felhasználták az izobutén analízisét.

Összefoglalás

Vizsgáltuk a neopentán azoizopropánnal szenzibilizált bomlását 512–571 K között. Valószínűsítettük a lejátszódó reakció mechanizmusát. Meghatároztuk az izopropil-gyök neopentánról történő hidrogénlehasítási reakciójának, valamint a neopentil gyök metil-gyökre és izobuténre történő elbomlásának Arrhenius paramétereit. A neopentilgyök bomlásának sebességi állandóját nyomásfüggőnek találtuk. A nyomásfüggést heterogén reakciókkal magyaráztuk.

The kinetics of the decomposition of neopentane sensitized by azoizopropane. L. Szirovicza and F. Márta

The azoizopropane sensitized pyrolysis of neopentane was studied at temperatures from 512 to 571 K. A mechanism has been proposed to account for the experimental results. Arrhenius parameters were suggested for the hydrogen abstraction reaction of isopropyl radical from neopentane and for the unimolecular decomposition of neopentyl radical as well. The decomposition of neopentyl radical has been found to be pressure dependent. The pressure dependence was explained by heterogenous effects.

Szeged, József Attila Tudományegyetem, Általános- és Fizikai Kémia Tanszék, MTA Gázreakciókinetikai Kutató Csoport.

Érkezett: 1978. XI. 20.